İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYOLOJİ
ARAŞTIRMA MERKEZİ

YAŞLILIK ATÖLYESİ

1-2 EKİM 2018 İSTANBUL

KATILIM SERTİFİKASI

Sayın

Doç. Dr. Şerif Esendemir

*1-2 Ekim 2018 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi'nde gerçekleşen **Yaşlılık Atölyesi**'nde bildiri sunarak verdiğiniz katkılardan dolayı teşekkür ederiz.*

Prof. Dr. **İsmail COŞKUN**
İstanbul Üniversitesi
Sosyoloji Araştırma Merkezi Müdürü

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi · İstanbul Üniversitesi · Galatasaray Üniversitesi · İstanbul Şehir Üniversitesi · Yalova Üniversitesi · 65+ Yaşlı Hakları Derneği

YAŞLILIK ATÖLYESİ

1-2 EKİM 2018 İSTANBUL

YAŞLILIK ATÖLYESİ 2018 PROGRAMI

1-2 Ekim 2018 | İstanbul

İstanbul Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi, Beyazıt

1 Ekim 2018 Pazartesi

09.30-10.00 Protokol Konuşmaları
10.00-11.00 Açılış Konuşması
11.00-11.30 Kahve İkramı I
11.30-13.00 Açılış Oturumu
13.00-14.00 Öğle Arası
14.00-15.30 I. Panel
15.30-16.00 Kahve İkramı II
16.00-17.30 II. Panel

Açılış Konuşması (10.00-11.00)
Yaş Alma
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken, *İstanbul Üniversitesi*

01 Ekim 2018 Pazartesi
Açılış Oturumu (11.30-13.00)
Moderatör: Prof. Dr. Nilüfer Narlı, *Bahçeşehir Üniversitesi*
Nüfusun Yaşlanması: Nedenler, Sonuçlar ve Öncelikler
Prof. Dr. İsmet Koç, *Hacettepe Üniversitesi*
Geronteknolojik Ürün Kullanımı: Yerinde Yaşlanmanın Sürdürülebilirliği
Prof. Dr. Velittin Kalınkara, *Pamukkale Üniversitesi*
Yaşlılık Alanında STK Olarak Çalışmak: Deneyimler ve Planlar
Dr. Gülüstü Salur, *65+ Yaşlı Hakları Derneği*
Medya ve Yaşlılık
Ferhat Boratav, *CNN Türk Televizyonu*

I. Panel (14.00-15.30)
Yaşlılık ve Teknoloji
Düzenleyen: 65+ Yaşlı Hakları Derneği
Moderatör: Dr. Gülüstü Salur, *65+ Yaşlı Hakları Derneği*
Yaşlılık ve Dijital Dönüşüm
Ayşem Ertopuz, Turkcell Dijital Servisler, Çözümler ve İş Ortaklıkları Genel Müdür Yardımcısı
Enis Yazırlıoğlu, *Turkcell Dijital İş Modeli Dönüşümü Grup Başkanı*
Yaşlı Bakımı için Görüntü İşleme Teknolojileri
Prof. Dr. Aytül Erçil, Sabancı Üniversitesi, Vispera Bilgi Teknolojileri A.Ş., Kurucu ve CEO
Dijital Göçmenlik
Onur Demirtaş, BKM (Bankalararası Kart Merkezi) Genel Müdür Yardımcısı Destek Hizmetleri Grubu
Daha Yaşlı, Daha Bilge ve Daha Online: Teknoloji Hayatlarımızı Nasıl Dönüştürüyor?
Işıl Heves, *Google Türkiye Tüketici Pazarlama Bölümü Başkanı*

II. Panel (16.00-17.30)
Yaşlılık ve Sağlık
Moderatör: Prof. Dr. Mehmet Akif Karan, İstanbul Üniversitesi
Yaşlı Dostu Hastane Uygulamamız
Prof. Dr. Rümeyza Kazancıoğlu, *Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi*
Sağlık Sistemlerinin Yaşlıya ve Geleceğe Dair Vizyonu
Prof. Dr. Kemal Memişoğlu, *İstanbul İl Sağlık Müdürü*
"Anne Baba Sağ mı?"
Dr. Öğr. Üyesi Murat Dinçer Çekin, *Marmara Üniversitesi*
Geriatri Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Sürdürülebilirliği
Prof. Dr. Ayşegül Yıldırım Kaptanoğlu, *Beykent Üniversitesi*

2 Ekim 2018 Salı

09.30-10.00 Kahve İkramı III
10.00-11.15 I. Oturum
11.15-11.30 Kahve İkramı IV
11.30-12.45 II. Oturum
12.45-14.00 Öğle Arası
14.00-15.15 III. Oturum
15.15-15.30 Kahve İkramı V
15.30-16.45 IV. Oturum
17.00-17.30 Kapanış ve Değerlendirme

I. Oturum: Kent, Mimari ve Yaşlılık (A Salonu 10.00-11.15)
Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Ayşen Şatıroğlu, *İstanbul Üniversitesi*
İstanbul'da Farklı Sosyal Çevrelerde Yaşayan Yaşlıların Değişen Mekânsal Davranışlarının Bilişsel Haritaları ve Mekânsal Kurgular Üzerinden Okunması
Dr. Esra Akan, *İstanbul Teknik Üniversitesi*
Yaşlıların 'Göç' ve 'Yerinde Yaşlanma' Bağlamında Kentsel Dönüşüm ile İlgili Değerlendirmeleri
Prof. Dr. Emine Özmete, *Ankara Üniversitesi*, Arş. Gör. Bahadır Dinç, *Şeyh Edebali Üniversitesi*

Yaşlıların Mekânsal Pratikleri Üzerine Bir Araştırma: Yaşlıların Mardin'i
Emine Al, *Mardin Artuklu Üniversitesi*
Yaşlı Dostu Kentler: Lahey Örneği
Ferüze Sarıkaş, *Stichting Xtra*

I. Oturum: Demografi ve Yaşlılık (B Salonu 10.00-11.15)
Moderatör: Doç. Dr. Mehmet Fatih Aysan, *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Türkiye'de Yaşlı Nüfusa Sağlanan İmkânlar ve Mekânsal Dağılışı
Prof. Dr. Sedat Avcı, *İstanbul Üniversitesi*
Türkiye'deki Yaşlıların 1993-2013 Yılları Arasında Yaşadıkları Aile Yapılarının Değişimi
Faruk Keskin, *Hacettepe Üniversitesi*
Türkiye'de Yaşlı Refahı: Eğitim Seviyesi Etken midir?
Zehra Yayla, *Hacettepe Üniversitesi*

II. Oturum: Yaşlılık ve Göç (A Salonu 11.30-12.45)
Moderatör: Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel, *İstanbul Üniversitesi*
Yaşlı Göçmenlerin Göç Süreci ve Göç Sonrası Deneyimlerine Bağlı Yaşanan Güçlükler
Doç. Dr. Sevim Atila Demir, *Sakarya Üniversitesi*
Göç ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri: Mersin Örneği Doç. Dr. Nilüfer Korkmaz Yaylagül, Melis Aslan, *Akdeniz Üniversitesi*
Metropolden Kaçış: Yaşlılık ve Yaşam Tarzı Göçü
Doç. Dr. Didem Danış, *Galatasaray Üniversitesi*

II. Oturum: Aile, Yalnızlık ve Yaşlılık (B Salonu 11.30-12.45)
Moderatör: Prof. Dr. Yücel Bulut, *İstanbul Üniversitesi*
Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık
Prof. Dr. Aylin Görgün Baran, *Hacettepe Üniversitesi*
Yaşlı Yalnızlığına Açılması Gereken Parantez
Prof. Dr. Ünal Şentürk, *İnönü Üniversitesi*
Yaşlı Çiftlerde Eşler Arası İlişkiler
Doç. Dr. Sutay Yavuz, Burcu Mamak Ekinci
Yaşlı Bireylerin Psikolojik İyilik Haline Aile Faktörünün Etkisi
Büşra Binici, *Neve Şalom Seferad Sinagogları Vakfı Barınyurt Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi*

III. Oturum: Yaşlılık ve Yerel Yönetim Atölyesi (A Salonu 14.00-15.15)
Moderatör: Dr. Cemil Arslan, *Marmara Belediyeler Birliği*
Diren Savra Yankın, İbradı Belediyesi, *Kırsal Kesimlerde Yerel Yönetim Yaşlılık Çalışmaları*
Faruk Yaşar Gürdal, *Dinar Belediyesi, Yerel Yönetimler ve Yaşlılık Çalışmaları*
Özlem Özgür, *Yerel Yönetimler ve Yaşlılık: Antalya Örneği*
Sıla Ayan, *Germencik Belediyesi, Yaşlı Dostu Germencik*
Tuba Bayram, İstanbul Darülaceze Müdürlüğü, Yerel Yönetimler ve Yaşlı Bakım Hizmeti
Arzu Erdi, *Bursa Valiliği, Evde Bakım*

III. Oturum: Refah, Yoksulluk ve Yaşlılık (B Salonu 14.00-15.15)
Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Harun Ceylan, *Yalova Üniversitesi*
Yaşlanan Nüfus Bağlamında 5510 Sayılı Kanunun Değerlendirilmesi
Furkan Arı, *Yalova Üniversitesi*
Ataerkilliğin Gölgesinde Yaşlı Kadın Olmak
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Dericioğulları Ergun, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*
Çalışma ve Toplumsal Hayatta Yaşlı Hakları
Sema Oğlak, *Adnan Menderes Üniversitesi*
Sosyal Hizmet Lisans Eğitimi Alan Öğrencilerin Yaşlılık Alanında Çalışmama İsteğinin Nitel İncelemesi: Yalova Üniversitesi Örneği
Murat Altuntaş, Elif Öztürk, Metin Öksüz, *Yalova Üniversitesi*
Yaşlı ve Yaşlılık Kavramlarının Karikatürlerde Nasıl Ele Alındığının İncelenmesi: Uykusuz Dergisi Örneği
Dr. İkuko Murakami, Gizem Yücel, *Akdeniz Üniversitesi*

IV. Oturum: Yaşlılık ve STK Atölyesi (A Salonu 15.30-16.45)
Moderatör: Doç. Dr. Murat Şentürk, *İstanbul Üniversitesi*
Yaşlılık ve Kurum Bakımında Kurumsal Güven Algısı: Darüşşafaka Örneği
Volkan Çakır, *Darüşşafaka Cemiyeti*
Türkiye'de 2008'den Günümüze Ekonomik Sosyal Politikalarda Emekliliğe Bakış
Mahinur Şahbaz, *Emekliler Dayanışma Sendikası*
Yaşlanmaya Dair Psiko-Sosyal Yönetim
Elif Özlük, İrem Sarımahmut, *Terapi Danışmanlık*
Özel Bakım Evleri
Kamil Çetin Oraler, Kasev Vakfı
Yaşlılık Hukuku
Cafer Turan Yazıcıoğlu, *Türkiye Emekliler Derneği*

IV. Oturum: Yaş Ayrımcılığı (B Salonu 15.30-16.45)
Moderatör: Doç. Dr. Didem Danış, *Galatasaray Üniversitesi*
Her Canlı Her Gün Yaşlanıyorsa Neden Yaşçıyız?: Yaşçılığa Getirilen Psikolojik Açıklamalar
Aslı Aydemir, *İstanbul Üniversitesi*
Medyada Yaşlı Stereotiplerinin Yaşçılık Tutumunu Geliştirmedeki Rolü Üzerine Bir Araştırma: Televizyonda Yaşlı Temsilleri
Prof. Dr. Melis Oktuğ Zengin, *Nişantaşı Üniversitesi*
Yaşlı Ayrımcılığının Medya Boyutuna Sosyo-Gerontolojik Bakış
Doç. Dr. Şerif Esendemir, *Yıldız Teknik Üniversitesi*
Yaşlı Ayrımcılığına Kesişimsel Bakış: İstanbul-Sancaktepe ve Şişli Örnekleri
Dr. Öğr. Üyesi Berfin Varışlı, *Maltepe Üniversitesi*

Kapanış ve Değerlendirme (17.00-17.30)

Yaşlılık Atölyesi

Düzenleme Kurulu

Doç. Dr. Didem Danış, Galatasaray Üniversitesi,

Doç. Dr. Mehmet Fatih Aysan, İstanbul Şehir Üniversitesi

Doç. Dr. Murat Şentürk, İstanbul Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Harun Ceylan, Yalova Üniversitesi

Dr.Hamza Kurtkapan

Reyyan Beyza Büyükgümüş

Danışma Kurulu*

Prof. Dr. Alan Duben, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Prof. Dr. Aliye Mavili Aktaş, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Banu Akadlı Ergöçmen, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Cem Behar, İstanbul Şehir Üniversitesi

Prof. Dr. Ferhunde Özbay, Boğaziçi Üniversitesi

Prof. Dr. İlhan Tomanbay, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail Coşkun, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail Tufan, Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Songül Sallan Gül, Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman Özdemir, İstanbul Üniversitesi

*İsimler alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

YAŞLI AYRIMCILIĞININ MEDYA BOYUTUNA SOSYO-GERONTOLOJİK BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Şerif ESENDEMİR[39]

Günümüz modern toplumlarında bilim, teknoloji, sanayi ve tıp alanındaki ilerlemeler bir yandan yaşlılar için büyük fırsatlar doğururken, öte yandan onları diğer yaş gruplarından farklı yeni ayrımcılık pratikleriyle de tanıştırmaktadır. Bir başka deyişle, daha önce statüleri gereği toplumda büyük bir saygı gören yaşlıların günümüzde statü kaybıyla birlikte toplumda çoğu alanda farklı bir muameleye tabi oldukları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, yaş ayrımcılığı şeklinde tezahür eden bu yeni muamele biçiminin medya, kültür ve dil gibi aygıtlarındaki bazı temsillerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın önemi geleneksel kültürümüzde hep saygı gören yaşlılarımızın günümüzde neden, nasıl, nerede ve neler/kimler tarafından diğer yaş gruplarından özellikle farklı olarak yeniden tanımlandıklarını incelemekten gelmektedir. Bilindiği üzere, geleneksel toplumdan modern topluma geçişi sağlayan her sosyal vaka bu yeni tanımlama sürecinde de etkili olmuştur. Hızlı kentleşme, sosyo-demografik dönüşüm ve tıptaki teknolojik gelişmeler bunda etkili olan bu vakalardan sadece birkaçıdırlar. Bu vakaların uygulama biçimleri de yaşlıya dair yeni algının oluşmasına tesir etmiştir. Mesela hızlı kentleşme, yaşlıyı yerinden/yurdundan mahallinden eden göçü tetiklemiştir. Tıptaki gelişmeler geriatri ve gerontoloji ilimlerinin gelişmesiyle birlikte yaşlı hastaneler ağı, huzurevi sektörü ve sağlık turizmi firmaları için yaşlıdan öte bir müşteri olarak kodlanmaya başlanmıştır.

Yaşlı ayrımcılığı, önlem alınmadığı takdirde bir ırkçılığa dönüşerek yaşlıyı toplumda istenmeyen bir "öteki" haline getirebilmektedir. Bu "öteki" üzerinden kurulan "genç(kim)lik" ayırı(m)cı pratikler geliştirerek ihtiyarları toplumun dışına itmekte ve sonuç itibariyle yalnızlaşmalarına yol açmaktadır. Toplumun içinde aktif kalabilen yaşlıların bile, "mizah" yoluyla medyanın ideolojik aygıtlarında dolaylı olarak aşağılandıkları hatta çaresizliklerinden dolayı, bu hegemonik söyleme "rıza" göstermeye mecbur kaldıklarını görülmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada yaşlıların hareket alanını sınırlandırıp toplumun dışına iten yaşlı ayrımcılığının kısa tarihine, nedenlerine, toplumdaki farklı tezahürlerine, bakılarak sosyal boyutu üzerinde durulmuştur.

Çalışma nitel bir çalışma olup genel tarama modeline dayanmaktadır. Bu nedenle, yaşlı ayrımcılığına dair yazılı ve görsel kaynaklardan veri topluma yoluna gidilmiştir. Yaşlı ayrımcılığı hakkında bir yargıya varmak için evrenden bir kesit olarak Türk toplumundaki yazılı ve görsel medya araçları seçilmiştir. Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma örneğin, "Medya dili yaşlının gündelik hayatta karşılaştığı ayrımcılık pratikleri etkiler" şeklinde değişkenler arası ilişkileri sorgulayan betimleme amaçlı bir

[39] Yıldız Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü Sosyoloji YL Programı, Doç. Dr., serif@yildiz.edu.tr

araştırmadır. Dolayısıyla "medya dili" bağımsız değişkenimiz olurken "yaşlı ayrımcılığı" bağımlı değişkenimiz olmuştur. Tabii ki burada hipotezimiz olan bu önermenin ila da doğrulanması yoluna gidilmemiştir. Özellikle Türkiye'deki bazı televizyon reklamlarında yaşlının ayrımcılığa tabi tutulması yerine "ayrıldığı" görülmüştür. Bu nedenle, belki de ilk kez "yaşlı ayrıcalığı" kavramı tarafımızdan kullanılmıştır.

Araştırmanın evreni genel itibariyle Türk medyasıdır. Lâkin zaman zaman farklı ülkelerin medyalarına da referans verilmiştir. Örneklem olarak özellikle görsel medyadan Türk televizyon kanalları, yazılı medyadan da karikatür dergileri seçilmiştir. Televizyon kanallarında diziler ve reklamlara odaklanmıştır. Karikatür dergilerinde ise yaşlıların nasıl çizildiğine bakılmıştır.

Veri toplama aracı olarak ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi için de yorumlama ve betimleme teknikleri kullanılmıştır.

Yapılan araştırma kapsamında şu sonuçlara varılmıştır.

1) Medya dilinin yaşlıların sosyal hayatta karşılaştığı ayrımcılığı beslediği tespit edilmiştir.
2) Yazılı ve görsel medyada yaşlıya yönelik ayrımcılık dilinin farklı olduğu görülmüştür. Mesela, yazılı medya araçlarından karikatür dergilerinde yaşlı neredeyse tamamen kötü bir şekilde çizilirken, görsel medyada özellikle bazı reklamlarda "yaşlı ayrımcılığı" yerine "yaşlı ayrıcalığı" fark edilmiştir. Buna rağmen, görsel medya araçlarından bazı televizyon dizilerinde yaşlı özellikle gelin-kaynana çatışmasıyla "sorun" çıkaran bir birey olarak gösterilmiştir.
3) Yazılı ve görsel medyada verilen reklamlarda yaşlının iki farklı şekilde sunulduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin, sosyal reklamlarda, özellikle bayram ve banka reklamlarında, yaşlı pozitif olarak kodlanmıştır. Ticari reklamlara gelince yaşlının tamamen anti-aging (yaşlanma karşıtı) kapsamında ürünlerle özdeşleştirilerek gençten ayrıştırıldığı ve tamamen bir "müşteri" olarak algılandığı ortaya çıkmıştır.

Bu ve benzeri sonuçlar göstermektedir ki yaşlı ayrımcılığı her ülkede olduğu gibi ülkemizde de medyanın kullandığı dil nedeniyle üzerinde durulması gereken bir sorun haline gelmiştir. Pozitif ayrımcılık anlamına gelebilecek güzel sözler, temsiller ve stigmalar olmasına rağmen kültürümüzde dilimize pelesenk olmuş yaşlı ayrımcılığı ifadeleri de maalesef vardır. "Elin ermez, gücün yetmez", "Artık köşende otur", "Yaşından başından utan" deyişleri, "Çaptan düştü" ve "Ununu elemiş, eleğini asmış" deyimleri ve "tüketici, memnuniyetsiz, müşkül, bencil, hoşgörüsüz, geri kafalı, bunak, moruk" gibi etiketlemeler bu olumsuz ifadelere örnektirler.

Yaşlılara yönelik negatif ayrımcılık belirli bir topluma özgü değildir. Küresel bir boyut kazanarak evrensel bir sorun haline gelmiştir. Dolayısıyla bunun çaresinin bulunmasına yönelik çözüm gibi görünen ama sorunu bambaşka bir platformda besleyen adımlar da yok değildir. Örneğin, insanların genç kalma tutkusunu kullanarak tersine "yaşlanmayı geciktirme" ve "başarılı yaşlanma" başlıkları altında yaşlıları "müşteri" kılan bir sektör oluşmuştur. Bu tarz adımların güzel taraflarını kabul etmekle birlikte bunun da tersinden bir tür yaşlı ayrımcılığı olduğunu da kabul etmemiz gerekmektedir. Çünkü geliştirilen gençlik ideolojisiyle toplumda yaşlıların ikinci plana itilmesi söz konusudur.

Yaşlıların medyadaki temsilleri yaşlıların katılımını sağlamakla birlikte onları mizah yoluyla ironik bir şekilde ayrımcılığa tabi tutmaktadır. Yaşlı izdivaç programları ve dizilerdeki mesela

Sürahi Hanım'la gelin-kaynana çatışması gibi yaşlıyı iğneleyici bir boyuta da sahip olduklarını unutmamak gerekmektedir. Çünkü yaşlı pozitif bir örnek olarak sunulmak yerine geçimsiz ve başkasının bakımına muhtaç olarak bir gösteri ögesi haline getirilmektedir.
Gençler kadar olmasa da özellikle reklamlarda yaşlı bedenler ticari reklamların bir nesnesi haline getirilerek metalaştırılmaktadır. Bu yaklaşım tarzı, modernizmin beden ve ruh ayırımını yaparak bedeni kendi tekeline alıp üzerinde iktidarını kurmasından kaynaklanmaktadır. Oysa beden muhafazakâr toplumlarda ruhla birlikte bir emanet olarak görülüp korunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yaşlı ayrımcılığı, yaşlı ayrıcalığı, medya dili, sosyo-gerontolojik bakış.*